

การเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาค : วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045
ท่ามกลางความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์*
BUILDING REGIONAL RESILIENCE: ASEAN COMMUNITY VISION 2045
AMIDST GEOPOLITICAL UNCERTAINTIES

อมร หวังอัครางกูร

Amorn Wangukkarangkul

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: amornw.sru@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 ในบริบทของการเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคท่ามกลางความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เพิ่มขึ้น การศึกษาดำเนินการผ่านการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาปัจจัยท้าทายสำคัญที่อาเซียนเผชิญ ได้แก่ การแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความมั่นคงทางนิเวศการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลและความมั่นคงทางไซเบอร์ และพลวัตการเมืองภายในประเทศสมาชิกอาเซียนและความท้าทายด้านธรรมาภิบาล บทความพบว่ากรอบแนวคิดความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคที่เหมาะสมสำหรับอาเซียนประกอบด้วยสามมิติหลักที่เชื่อมโยงกัน คือ ความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้าง ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ และความยืดหยุ่นเชิงการพัฒนา ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดความยืดหยุ่นแบบตะวันตกโดยการบูรณาการเข้ากับหลักการฉันทามติและการไม่แทรกแซงกิจการภายในของอาเซียน โดยการสร้างความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคต้องการการปฏิรูปสถาบันผ่านการนำหลักการ “ASEAN Minus X” มาใช้อย่างกว้างขวาง การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนผ่านยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เป็นรูปธรรม การเสริมสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับ ความท้าทายระดับโลก และการทบทวนหลักการของ “วิถีสหรัฐ” ให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการตอบสนองต่อปัญหาข้ามชาติ โดยเปลี่ยนจากการไม่แทรกแซงกิจการภายในแบบเดิมไปสู่การปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ ในท้ายที่สุดการเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคตามกรอบ

*Received May 9, 2025; Revised June 6, 2025; Accepted June 13, 2025

แนวคิดที่นำเสนอในบทความนี้จะจะเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความสำเร็จของอาเซียนในการสร้างประชาคมที่มั่นคงและยั่งยืนภายในปี ค.ศ. 2045 ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ที่เน้นความยืดหยุ่น นวัตกรรม ความเป็นพลวัต และการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

คำสำคัญ: ประชาคมอาเซียน; วิสัยทัศน์อาเซียน 2045; ความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาค; ภูมิรัฐศาสตร์; วิถีอาเซียน

Abstract

This article aimed to analyze approaches for developing the ASEAN Community Vision 2045 within the context of building regional resilience amid increasing geopolitical uncertainties. The study employed qualitative analysis through document and literature review to examine key challenges facing ASEAN, including great power competition in the Indo-Pacific region, climate change and ecological security threats, digital transformation and cybersecurity concerns, and internal political dynamics within ASEAN member states along with governance challenges. Findings were that an appropriate regional resilience framework for ASEAN comprises three interconnected dimensions: structural resilience, strategic resilience, and developmental resilience. This framework differs from Western concepts of resilience by integrating ASEAN's principles of consensus-building and non-interference in internal affairs. The study revealed that building regional resilience requires institutional reform through broader implementation of the "ASEAN Minus X" principle, maintaining ASEAN centrality through concrete Indo-Pacific strategies, enhancing capabilities to address global challenges, and revising the "ASEAN Way" principles to align with the necessity of responding to transnational issues by shifting from traditional non-interference to constructive engagement. In conclusion, strengthening regional resilience according to the proposed framework would be a critical factor in determining ASEAN's success in building a secure and sustainable community by 2045. This approach aligned with the vision emphasizing resilient, innovative, dynamic, and people centered.

Keywords: ASEAN Community; ASEAN Vision 2045; Regional Resilience; Geopolitics; ASEAN Way

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประชาคมอาเซียนได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระเบียบโลกและภูมิภาคอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจและการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างมหาอำนาจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อตรงต่อความร่วมมือและความมั่นคงในภูมิภาค ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนผ่านจากระเบียบโลกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำเพียงฝ่ายเดียวไปสู่โลกหลายขั้วอำนาจ โดยมีการแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนเป็นแกนหลัก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของภูมิภาค (Medcalf, 2020) นอกจากนี้ อาเซียนยังต้องเผชิญกับความท้าทายรูปแบบใหม่ที่มีความซับซ้อนและข้ามพรมแดน อาทิ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางไซเบอร์ การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ และการเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยี ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและการพัฒนาในมิติต่าง ๆ

ความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ดังกล่าวเป็นความท้าทายสำคัญสำหรับประชาคมอาเซียนในการกำหนดวิสัยทัศน์ระยะยาวที่จะเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนประชาคมไปสู่อนาคตที่มั่นคงและยั่งยืน โดยวิสัยทัศน์อาเซียน 2045 นั้น วางอยู่บนแนวคิดหลัก คือ ความยืดหยุ่น (Resilient) นวัตกรรม (Innovative) มีพลวัต (Dynamic) และมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centred) (The ASEAN Secretariat, 2025) ท่ามกลางบริบทความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งความสามารถในการปรับตัวและความยืดหยุ่นของอาเซียนในการรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสำเร็จของประชาคมในระยะยาว โดยเฉพาะในสถานะที่ภูมิทัศน์ทางภูมิรัฐศาสตร์มีความผันผวนและไม่แน่นอนสูง

อย่างไรก็ดี แม้อาเซียนจะมีความก้าวหน้าในการบูรณาการทางเศรษฐกิจและการสร้างกลไกความร่วมมือที่หลากหลาย ทั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community - APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community - AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community - ASCC) แต่ก็ยังคงมีข้อจำกัดในการพัฒนาโลกที่มีประสิทธิภาพในการรับมือกับความท้าทายเชิงโครงสร้างและภูมิรัฐศาสตร์ ซึ่งในบริบท

ดังกล่าว แนวคิดที่ว่าด้วยความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาค (Regional Resilience) มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการกำหนดทิศทางของวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 เนื่องจากแนวคิดนี้มุ่งให้ความสำคัญกับความสามารถของภูมิภาคในการรับมือ ปรับตัว และฟื้นตัวจากแรงกดดันหรือภัยคุกคามต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอก เช่น ความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ ภัยพิบัติ หรือการแข่งขันของมหาอำนาจ (Dabson et al., 2012) ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับอาเซียนเพื่อสร้างแนวทางการรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างเหมาะสม

จากบริบทที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นได้ว่าในยุคที่ระบอบโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน อาเซียนจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ในการรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้น โดยการพึ่งพาเพียงกลไกความร่วมมือดั้งเดิมอาจไม่เพียงพอต่อการรับมือกับความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ในปัจจุบัน การพัฒนากรอบแนวคิดความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคที่เหมาะสมกับบริบทของอาเซียนจึงกลายเป็นความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อให้ประชาคมสามารถบรรลุวิสัยทัศน์ ปี ค.ศ. 2045 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 ในบริบทของการเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคท่ามกลางความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ 1. เพื่อศึกษาบริบทและปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ที่มีผลต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 2. เพื่อวิเคราะห์กรอบแนวคิดที่ว่าด้วยความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคในบริบทของอาเซียน และ 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียนที่มุ่งเน้นการสร้างความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคท่ามกลางความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางที่จะช่วยให้อาเซียนสามารถรักษาความเป็นแกนกลางและดำเนินบทบาทสำคัญในการกำหนดอนาคตของภูมิภาคท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่งของโลกในยุคปัจจุบัน

ความท้าทายทางภูมิรัฐศาสตร์ต่อประชาคมอาเซียน

การแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภูมิทัศน์ทางภูมิรัฐศาสตร์ในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกได้มีการเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจจากระเบียบโลกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำเพียงฝ่ายเดียวไปสู่ระบบหลายขั้วอำนาจที่มีการแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนเป็นแกนหลัก การแข่งขันดังกล่าวกำลังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค โดยเฉพาะในด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ (Medcalf, 2020) ซึ่งสร้างความท้าทายอย่าง

ยิ่งต่อประเทศสมาชิกอาเซียนในการรักษาคุณภาพทางยุทธศาสตร์ อาทิ การขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนผ่านโครงการเส้นทางสายไหมทางบกและเส้นทางสายไหมทางทะเลแห่งศตวรรษที่ 21 หรือโครงการข้อริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative - BRI) และการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานในภูมิภาคได้เปลี่ยนแปลงพลวัตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่เดียวกัน สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรได้พัฒนายุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง (Free and Open Indo-Pacific - FOIP) และกรอบความร่วมมือใหม่ๆ เช่น กรอบเจรจาความมั่นคงสี่ฝ่าย (Quadilateral Security Dialogue - Quad) และความร่วมมือด้านความมั่นคงไตรภาคีระหว่างสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย (AUKUS) (เทอดศักดิ์ ไปจันทิก และนิลบล ไพเราะ, 2567)

การแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก โดยเฉพาะการแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน แสดงให้เห็นถึงความท้าทายของอาเซียนในการรักษาเอกภาพและความเป็นกลางท่ามกลางแรงกดดันจากมหาอำนาจ ทว่าประเทศสมาชิกอาเซียนมักจะมีความที่แตกต่างกันในประเด็นสำคัญ เช่น ปัญหาข้อพิพาทในทะเลจีนใต้ การประกาศนโยบายอัตราภาษีศุลกากรพื้นฐานทั่วไป (Universal Baseline Tariff) สำหรับสินค้านำเข้าทุกประเภท และนโยบายภาษีศุลกากรตอบโต้ (Reciprocal Tariffs) ของสหรัฐอเมริกา ตลอดถึงวิกฤตการณ์ในเมียนมา (Caballero-Anthony, 2022) ท่าทีที่แตกต่างกันของประเทศสมาชิกในประเด็นสำคัญเหล่านี้อาจบั่นทอนความสามารถของอาเซียนในการกำหนดนโยบายร่วมที่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) จึงกลายเป็นความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในบริบทของการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจที่ทวีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความมั่นคงทางนิเวศ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นความท้าทายระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นหนึ่งในภูมิภาคที่มีความเปราะบางมากที่สุดในโลก คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC) คาดการณ์ว่าภูมิภาคนี้จะประสบกับการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ย ระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น ภัยแล้งที่รุนแรง และพายุที่มีความถี่และความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร ทรัพยากรน้ำ และการย้ายถิ่นฐานของประชากร (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2022) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นความท้าทายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่ยังมีมิติด้านความมั่นคงและภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญ โดยอาจนำไปสู่ความ

ขัดแย้งเหนือทรัพยากรที่มีจำกัดและการแข่งขันในการเข้าถึงพลังงานสะอาด นอกจากนี้ ความเชื่อมโยงระหว่างแม่น้ำโขงและประเทศในภูมิภาคยังทำให้การบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำกลายเป็นประเด็นทางภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของการสร้าง เขื่อนในประเทศต้นน้ำ (สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, 2564) อย่างไรก็ตาม แม้อาเซียนจะได้ พัฒนารอบความร่วมมือด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหลายประการ แต่ก็ยังคงมี ข้อจำกัดในการดำเนินการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากความแตกต่างในระดับการ พัฒนาและลำดับความสำคัญของประเทศสมาชิก อาเซียนจึงจำเป็นต้องพัฒนากลไกการ ทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อรับมือกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศและเสริมสร้างความยืดหยุ่นด้านสภาพภูมิอากาศ (Climate Resilience) ใน ภูมิภาค

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลและความมั่นคงทางไซเบอร์

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลและการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจดิจิทัลกำลังเกิดขึ้นอย่าง รวดเร็วในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเปลี่ยนแปลงนี้สร้างทั้งโอกาสและความทำ ทายเชิงภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในประเด็นความมั่นคงทางไซเบอร์ การครอบงำ ทางเทคโนโลยี และช่องว่างดิจิทัลระหว่างประเทศสมาชิก ยิ่งไปกว่านั้นการแข่งขันระหว่าง สหรัฐอเมริกาและจีนในด้านเทคโนโลยีกำลังส่งผลกระทบต่อภูมิภาค โดยประเทศสมาชิก อาเซียนเผชิญกับแรงกดดันในการเลือกระหว่างเทคโนโลยีและมาตรฐานดิจิทัลของทั้งสอง ฝ่าย โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับเครือข่าย 5G โครงสร้างพื้นฐานด้านคลาวด์ และ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence - AI) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติ และอธิปไตยทางข้อมูล (รุ่งเกียรติ รัตนบานชื่น, 2565) โดยที่ผ่านมามาอาเซียนได้ร่วมมือใน การจัดทำแผนแม่บทอาเซียนด้านดิจิทัล ค.ศ. 2025 (ASEAN Digital Masterplan 2025 – ADM2025) ที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเป็นสังคมดิจิทัลที่ครอบคลุมทั่วทั้งภูมิภาค อาเซียน อย่างไรก็ตาม อาเซียนยังต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างฉันทามติระหว่าง ประเทศสมาชิกเกี่ยวกับกฎระเบียบด้านไซเบอร์และการไหลเวียนของข้อมูลข้ามพรมแดน รวมถึงความแตกต่างในขีดความสามารถด้านความมั่นคงทางไซเบอร์ระหว่างประเทศ สมาชิก ซึ่งอาจเป็นจุดอ่อนสำหรับภูมิภาคในการรับมือกับภัยคุกคามที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น

พลวัตการเมืองภายในประเทศอาเซียนและความท้าทายด้านธรรมาภิบาล

ความหลากหลายของระบบการเมืองและระดับการพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้สร้างความท้าทายในการพัฒนานโยบายร่วมและการดำเนินการที่ สอดคล้องกัน ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หลายประเทศในภูมิภาคประสบกับ

ความผันผวนทางการเมืองและแนวโน้มการถดถอยของประชาธิปไตย ซึ่งส่งผลกระทบต่อพลวัตการเมืองภายในอาเซียนและความน่าเชื่อถือในเวทีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤตการณ์ในเมียนมาภายหลังการรัฐประหารของพลเอกอาวุโส มินอองโล่ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2021 ที่สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของกลไกอาเซียนในการจัดการกับความขัดแย้งภายในและการส่งเสริมหลักการประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ส่งผลให้หลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน (Non-interference) ที่เป็นหัวใจของ “วิถีอาเซียน” (ASEAN Way) ถูกท้าทายในบริบทของความเชื่อมโยงระหว่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นและความคาดหวังของประชาคมระหว่างประเทศ (Ryu, et al. 2021) นอกจากนี้ ความแตกต่างในระดับการพัฒนาและคุณภาพของสถาบันระหว่างประเทศสมาชิกยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบูรณาการร่วมกันของประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะในการต่อต้านการทุจริต การปฏิรูประบบราชการ และการส่งเสริมธรรมาภิบาล ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยืดหยุ่นเชิงสถาบันของภูมิภาค ซึ่งความท้าทายเหล่านี้ เป็นสิ่งที่อาเซียนควรให้ความสำคัญและแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างจริงจังเพื่อให้อาเซียนสามารถพัฒนาวิสัยทัศน์ในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพสู่การเป็นประชาคมที่มั่นคงและยั่งยืน

มิติตความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคในบริบทของอาเซียน

แนวคิดความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคและความสำคัญต่ออาเซียน

แนวคิดความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาค (Regional Resilience) หมายถึง ความสามารถของภูมิภาคในการคาดการณ์และรับมือกับภัยคุกคามหรือความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ เหตุการณ์จากมนุษย์ หรือวิกฤตเศรษฐกิจ โดยภูมิภาคที่มีความยืดหยุ่นจะสามารถลดผลกระทบด้วยการเตรียมความพร้อม ตอบสนองต่อเหตุการณ์ได้อย่างเหมาะสม และฟื้นฟูสภาพกลับคืน หรือปรับตัวเข้าสู่ “สภาวะปกติใหม่” (New Normal) ที่ดีกว่าเดิมได้อย่างรวดเร็ว (Dabson et al., 2012) โดยในบริบทของประชาคมอาเซียน ความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคเกี่ยวข้องกับการสร้างเอกภาพภายใน การลดการพึ่งพาจากภายนอก และการเสริมสร้างความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) เพื่อให้ภูมิภาคมีเสถียรภาพและอำนาจต่อรองกับประเทศมหาอำนาจ แบ่งออกเป็น 3 มิติที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้าง (Structural Resilience) ที่เกี่ยวข้องกับกลไกและสถาบันของอาเซียน ความยืดหยุ่นเชิงกระบวนการ (Procedural Resilience) ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและการดำเนินการของอาเซียน และความยืดหยุ่นเชิงสถาบัน (Institutional Resilience) ที่เกี่ยวข้องกับความต่อเนื่องและความชอบธรรมของสถาบัน

ของอาเซียน โดยความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคในบริบทของอาเซียนนั้น มีลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน (Non-interference) และการตัดสินใจโดยฉันทามติ (Consensus-based Decision Making) ซึ่งแตกต่างจาก ความยืดหยุ่นในองค์กรระหว่างประเทศแบบตะวันตก (Corthay, 2016) อย่างไรก็ตาม ในยุคที่ภูมิรัฐศาสตร์มีความผันผวนและซับซ้อนมากขึ้น หลักการดั้งเดิมเหล่านี้ อาจจำเป็นต้องได้รับการทบทวน เพื่อให้สอดคล้องกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21

ความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้าง: การปฏิรูปสถาบันและกระบวนการตัดสินใจ

ความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้างเกี่ยวข้องกับการพัฒนากลไกและโครงสร้างของสถาบันที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของอาเซียนนั้น กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) นับเป็นก้าวที่สำคัญในการปฏิรูปโครงสร้างองค์กร หากแต่ยังคงมีข้อจำกัดในการสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับประเด็นที่มีความซับซ้อนและอ่อนไหว หนึ่งในความท้าทายหลักคือกลไกการตัดสินใจโดยฉันทามติ (Consensus-based Decision Making) ซึ่งแม้จะสะท้อนหลักการของวิถีสากลอาเซียน แต่มักนำไปสู่การตัดสินใจที่ล่าช้าหรือเน้นจุดร่วมที่น้อยที่สุด ด้วยเหตุนี้ อาเซียนจึงควรพิจารณาการปรับปรุงกระบวนการตัดสินใจเพื่อให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น การนำแนวคิด “ASEAN Minus X” ซึ่งเป็นกลไกความร่วมมือที่เปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศสามารถเดินหน้าความร่วมมือหรือข้อตกลงบางเรื่องได้ แม้ไม่ใช่ทุกประเทศจะพร้อมเข้าร่วมในเวลาเดียวกัน โดยประเทศที่ยังไม่พร้อมสามารถเข้าร่วมภายหลังได้ กลไกนี้ช่วยให้การตัดสินใจของอาเซียนมีความยืดหยุ่นและไม่ติดขัดกับหลักฉันทามติที่ต้องให้ทุกประเทศเห็นชอบก่อนจึงจะดำเนินการได้ (Emmers, 2017) นอกจากนี้ การเสริมสร้างขีดความสามารถของสำนักงานเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat) ในการประสานงาน ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานและพันธกรณีของประเทศสมาชิกรวมถึงการจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอเพื่อรองรับภารกิจที่เพิ่มขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนการพัฒนาสำนักงานเลขาธิการให้มีความเป็นมืออาชีพ มีความเป็นอิสระในการทำงาน และมีทรัพยากรที่เพียงพอ ยังนับเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญในการเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงสถาบันในระยะยาว

ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์: การรักษาดุลยภาพและความเป็นศูนย์กลางของอาเซียน

ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์เกี่ยวข้องกับความสามารถของอาเซียนในการรักษาความเป็นแกนกลางในสถาปัตยกรรมภูมิภาคและการจัดการความสัมพันธ์กับมหาอำนาจ

อย่างสมดุล อาเซียนและประเทศสมาชิกใช้ยุทธศาสตร์ที่ยืดหยุ่นในการรักษาความสัมพันธ์กับทั้งสหรัฐอเมริกาและจีน โดยหลีกเลี่ยงการเลือกข้างอย่างชัดเจนและแสวงหาผลประโยชน์จากทั้งสองฝ่าย (Goh, 2016) กลไกที่สำคัญในการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนคือการเป็นผู้ขับเคลื่อนกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคต่าง ๆ เช่น การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum - ARF), การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit - EAS) และการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนกับรัฐมนตรีกลาโหมประเทศคู่เจรจา ASEAN Defence Ministers' Meeting Plus - ADMM-Plus) ซึ่งการรักษาบทบาทดังกล่าวมีความสำคัญยิ่งท่ามกลางการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจที่ทวีความเข้มข้น และจำเป็นต้องได้รับการหนุนเสริมผ่านการปรับปรุงประสิทธิภาพของกลไกเหล่านี้และการสร้างฉันทามติภายในที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม ประเทศสมาชิกอาเซียนมีแนวทางที่แตกต่างกันในการรับมือกับความท้าทายทางภูมิรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะในประเด็นปัญหาข้อพิพาทในทะเลจีนใต้ และการรับมือกับโครงการข้อริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative - BRI) (Caballero-Anthony, 2022) ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากลไกประสานงานและการกำหนดจุดยืนร่วมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาเซียนจึงต้องหาจุดสมดุลระหว่างการยอมรับในความหลากหลายของท่าทีของประเทศสมาชิกกับการรักษาความเป็นเอกภาพในประเด็นที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์

ความยืดหยุ่นเชิงการพัฒนา: การสร้างขีดความสามารถและการพึ่งพาตนเอง

ความยืดหยุ่นเชิงพัฒนามุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับความท้าทายด้านการพัฒนาและการลดความเปราะบางต่อปัจจัยภายนอก ผ่านการเสริมสร้างห่วงโซ่อุปทานภายในภูมิภาค (Regional Supply Chains) และการพัฒนาตลาดภายในภูมิภาค (Regional Markets) ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญของอาเซียนในการเพิ่มความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจและลดความเปราะบางจากปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะหลังโควิด-19 และความตึงเครียดทางการค้าระหว่างมหาอำนาจ (กฤตพร ศิริใจชิงกุล และวนิชา ดิเรกอุดมศักดิ์, 2567) นอกจากนี้ การสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และโรคระบาด นับเป็นองค์ประกอบสำคัญของความยืดหยุ่นเชิงการพัฒนา โดยอาเซียนได้พัฒนากลไกต่าง ๆ เช่น ศูนย์ประสานงานอาเซียนเพื่อความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม (ASEAN Coordinating Centre for Humanitarian Assistance on Disaster Management - AHA Centre) และศูนย์อาเซียนว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (ASEAN Centre for Biodiversity -

ACB) แต่ยังคงมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างการบูรณาการและประสิทธิภาพในการทำงานของกลไกเหล่านี้ ส่วนในด้านสังคมและวัฒนธรรม การสร้างอัตลักษณ์ร่วมของประชาคมอาเซียน (ASEAN identity) และการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงสังคม

แนวทางการพัฒนาวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 เพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาค

การปฏิรูปสถาบันและกระบวนการตัดสินใจของอาเซียน

วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 ควรให้ความสำคัญกับการปฏิรูปสถาบันและกระบวนการตัดสินใจของอาเซียนเพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้าง โดยอาเซียนต้องพัฒนากลไกการตัดสินใจที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความอ่อนไหวน้อยและมีความเร่งด่วน เช่น การนำระบบเสียงข้างมาก (Majority Voting) หรือการนำหลักการ “ASEAN Minus X” มาใช้ในบางกรณี โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเปิดทางให้ประเทศสมาชิกสามารถเดินหน้าตามข้อตกลงได้ แม้จะยังคงมีประเทศสมาชิกบางประเทศที่ไม่เห็นชอบ (Syofyan et al., 2023) โดยยังคงสงวนหลักการฉันทามติสำหรับประเด็นที่มีความอ่อนไหวสูง นอกจากนี้อาเซียนยังควรมีการเสริมสร้างขีดความสามารถของสำนักงานเลขาธิการอาเซียนทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ และอำนาจหน้าที่ในการประสานงานและติดตามการดำเนินการตามแผนงานและพันธกรณีต่าง ๆ โดยสำนักงานเลขาธิการอาเซียนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นหน่วยงานที่มีความเป็นมืออาชีพสูง มีความเป็นอิสระในการทำงาน และมีทรัพยากรที่เพียงพอในการสนับสนุนการดำเนินงานของประชาคม (Sundram, 2023) รวมถึงอาเซียนควรพัฒนากลไกการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ โดยกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนและระบบการรายงานที่โปร่งใส เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของประเทศสมาชิกในการปฏิบัติตามพันธกรณี และลดการยึดติดกับ “วิถีอาเซียน” (The ASEAN Way) เพื่อให้สามารถรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Ahmad, 2016) ตลอดจนควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของอาเซียน เพื่อสร้างการยอมรับและความชอบธรรมในวงกว้าง

การเสริมสร้างความเป็นแกนกลางและบทบาทเชิงรุกในภูมิภาค

การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) ในสถาปัตยกรรมภูมิภาคเป็นองค์ประกอบสำคัญของวิสัยทัศน์อาเซียน 2045 โดยอาเซียนควรพัฒนารอบ

ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก (ASEAN Outlook on the Indo-Pacific) ให้มีความเป็นรูปธรรมและมีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน เพื่อแสดงบทบาทนำในการกำหนดทิศทางของภูมิภาค (Qiao-Franco et al., 2024) และควรเสริมสร้างประสิทธิภาพของกลไกที่อาเซียนเป็นผู้ขับเคลื่อน ทั้งการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (EAS) การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ARF) และการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนกับรัฐมนตรีกลาโหมประเทศคู่เจรจา (ADMM-Plus) โดยพัฒนาวาระเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองต่อความท้าทายร่วมกันและส่งเสริมการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม และใช้กลไกเหล่านี้เป็นเวทีในการสร้างฉันทามติและความร่วมมือในประเด็นที่มีความสำคัญต่อภูมิภาค เช่น ความมั่นคงทางทะเล การต่อต้านการก่อการร้าย และการรับมือกับภัยพิบัติ (Anwar, 2020) นอกจากนี้อาเซียนยังควรพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการกับประเด็นที่มีความอ่อนไหวทางภูมิรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะปัญหาข้อพิพาททะเลจีนใต้และช่องแคบไต้หวัน ผ่านการสร้างฉันทามติภายในที่เข้มแข็งและการพัฒนาโลกเชิงป้องกันและจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือกับหุ้นส่วนภายนอกอย่างสมดุลและมียุทธศาสตร์ โดยไม่ฝักใฝ่ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและมุ่งเน้นความร่วมมือในประเด็นที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน (Wen et al., 2023) ตามหลักการการทูตแบบสมดุล (Balanced Diplomacy) เพื่อรักษาความเป็นแกนกลางและการปรับตัวเชิงรุกต่อบริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลง

การสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับความท้าทายระดับโลก

วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 ควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับความท้าทายระดับโลกที่มีผลกระทบต่อภูมิภาค โดยอาเซียนควรพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ครอบคลุมทั้งการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการปรับตัวผ่านการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความตกลงปารีส รวมถึงควรพัฒนาโลกที่มีประสิทธิภาพในการประสานงานด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการรับมือกับภัยพิบัติ (Hermawan & Kusuma, 2024) โดยเฉพาะในกลุ่มแม่น้ำที่มีความสำคัญต่อภูมิภาค เช่น แม่น้ำโขง และควรส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการสร้างขีดความสามารถในการปรับตัวและฟื้นตัวจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

สำหรับด้านความมั่นคงทางไซเบอร์ อาเซียนควรเสริมสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์และความมั่นคงทางดิจิทัล โดยพัฒนากรอบกฎหมายและนโยบายที่สอดคล้องกัน การแบ่งปันข้อมูลข่าวกรองและแนวปฏิบัติที่ดี รวมถึงการพัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ในด้านความมั่นคงทางไซเบอร์ และการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่ปลอดภัยและการลดช่องว่างดิจิทัลระหว่างประเทศสมาชิก (Sundram, 2024)

ส่วนในด้านสาธารณสุข อาเซียนควรพัฒนาทั่วโลกความร่วมมือด้านสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการเฝ้าระวังและตอบสนองต่อโรคอุบัติใหม่ การสำรองเวชภัณฑ์และอุปกรณ์ทางการแพทย์ และการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตวัคซีนและยาที่จำเป็น บทเรียนจากการระบาดของโควิด-19 ควรนำไปสู่การพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้าและการตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Caballero-Anthony, 2018)

การทบทวนหลักการและการปรับตัวของวิถีสหประชาชาติอาเซียน

การพัฒนาวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 ควรมีการทบทวนหลักการและการปรับตัวของ “วิถีสหประชาชาติอาเซียน” (ASEAN Way) เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน (Non-interference) ที่เป็นหัวใจของวิถีสหประชาชาติอาเซียนซึ่งกำลังเผชิญกับความท้าทายในการตอบสนองต่อปัญหาสมัยใหม่ เช่น วิกฤตสิทธิมนุษยชนหรือความมั่นคงข้ามชาติในบริบทของโลกที่มีความเชื่อมโยงมากขึ้น เมื่อประเด็นภายในประเทศมีผลกระทบข้ามพรมแดนหรือส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของภูมิภาค การทบทวนหลักการดังกล่าวไม่ได้หมายถึงการละทิ้งหลักการพื้นฐานที่สำคัญ หากแต่เป็นการปรับให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 มากขึ้น โดยอาเซียนควรยึดหลักการ “ปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์” (Constructive Engagement) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมของประชาคมที่สมดุลระหว่างการเคารพอำนาจอธิปไตยและการส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมกันต่อเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองของภูมิภาค เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาที่ซับซ้อนและข้ามพรมแดนได้ดีขึ้น (Yukawa, 2018) นอกจากนี้ อาเซียนยังควรเสริมสร้างมิติด้านประชาชนผ่านหลักการ “อาเซียนที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง” (People-centered ASEAN) โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและกลุ่มสิทธิผ่านการเปิดพื้นที่ในการผลักดันประเด็นสำคัญ เช่น การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิแรงงาน ความหลากหลายทางเพศ ความมั่นคงของมนุษย์ และการพัฒนาทุนมนุษย์ (Glas & Balogun, 2020) ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยืดหยุ่นทางสังคมและการเสริมสร้างความชอบธรรมของสถาบันอาเซียนในระยะยาว

สรุป

บทความนี้นำเสนอกรอบแนวคิดความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคสำหรับการพัฒนาวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 ท่ามกลางความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เพิ่มขึ้น ดังที่แสดงในแผนภาพที่ 1 ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตจากการศึกษาเดิมที่มุ่งเน้นเพียงมิติเดียวของความยืดหยุ่นไปสู่การวิเคราะห์แบบองค์รวมที่ครอบคลุมสามมิติหลัก ได้แก่ ความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้าง ความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์ และความยืดหยุ่นเชิงการพัฒนา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาค
สำหรับการพัฒนาวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าอาเซียนกำลังเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกันสี่ประการหลัก ตามที่ปรากฏในชั้นแรกของแผนภาพ ประกอบด้วยการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางนิเวศ การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลและความมั่นคงทางไซเบอร์ และพลวัตการเมืองภายในประเทศสมาชิกและความท้าทายด้านธรรมาภิบาลที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งอาเซียนต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานจากภารกิจหลักการดั้งเดิมของ “วิถีสอาเซียน” ไปสู่การสร้างความยืดหยุ่นที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจากความท้าทายเหล่านี้

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาในครั้งนี้คือการพัฒนากรอบแนวคิดความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคที่สอดคล้องกับบริบทเชิงภูมิรัฐศาสตร์ของอาเซียน ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดความยืดหยุ่นแบบตะวันตกที่มักเน้นการตอบสนองต่อวิกฤติเฉพาะหน้า โดยแสดงอยู่ในส่วนกลางของแผนภาพ กรอบแนวคิดนี้เน้นการสร้างความสามารถในการคาดการณ์ การปรับตัว และการฟื้นตัวที่สอดคล้องกับหลักการผันทามติและการไม่แทรกแซงกิจการภายใน แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้มีความยืดหยุ่นในการดำเนินการเมื่อจำเป็น โดยมีมิติแรกของความยืดหยุ่นเชิงโครงสร้างมุ่งเน้นการปฏิรูปสถาบันและกลไกการตัดสินใจ รวมถึงการนำหลักการ “ASEAN Minus X” มาใช้และการพัฒนาขีดความสามารถของสำนักงานเลขาธิการอาเซียนรวมทั้งกลไกการติดตามและประเมินผล มิติที่สองของความยืดหยุ่นเชิงยุทธศาสตร์เน้นการรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนผ่านการพัฒนายุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก การสร้างสมดุลระหว่างมหาอำนาจ และการสร้างความร่วมมือภายในภูมิภาค ส่วนมิติที่สามของความยืดหยุ่นเชิงการพัฒนามุ่งเน้นการสร้างขีดความสามารถในการพัฒนาที่ยั่งยืน การลดความเปราะบาง และการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานภูมิภาค

จากกรอบแนวคิดความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาคทั้งสามมิติข้างต้น ผู้เขียนได้สังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญห้าประการเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้กำหนดนโยบายในการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับการรับมือกับความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ประการแรก คือ การปฏิรูปกลไกการตัดสินใจและโครงสร้างสถาบันผ่านการนำหลักการ “ASEAN Minus X” มาใช้อย่างกว้างขวางขึ้น พร้อมกับการเสริมสร้างขีดความสามารถของสำนักงานเลขาธิการอาเซียน ประการที่สอง คือ การพัฒนายุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกที่เป็นรูปธรรมเพื่อรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนท่ามกลางการแข่งขันของมหาอำนาจ ประการที่สาม คือ การสร้างขีดความสามารถในการรับมือกับความท้าทายระดับโลกผ่านการพัฒนากลไกบูรณาการ ที่มีประสิทธิภาพ ประการที่สี่ คือ การส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุมผ่านการเสริมสร้างห่วงโซ่อุปทานภูมิภาคและตลาดภายใน และประการสุดท้าย คือ การทบทวนและปรับปรุงหลักการ “วิถีอาเซียน” ให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการตอบสนองต่อปัญหาข้ามชาติในยุคใหม่ อันจะนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 ที่มุ่งเน้นความยืดหยุ่น (Resilient) นวัตกรรม (Innovative) ความเป็นพลวัต (Dynamic) และการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centred) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในท้ายที่สุด การพัฒนาวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2045 ที่มุ่งเน้นการสร้างควม ยึดหยุ่นเชิงภูมิภาคไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศสมาชิกอาเซียนเท่านั้น แต่ยังมี ส่วนสำคัญในการส่งเสริมเสถียรภาพและความเจริญรุ่งเรืองของภูมิภาคอินโด-แปซิฟิกใน ภาพรวม ในบริบทของระเบียบโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง อาเซียนที่มีความยืดหยุ่นและมีขีด ความสามารถสูงจะสามารถรักษาความเป็นอิสระเชิงยุทธศาสตร์และมีบทบาทเชิงรุกในการ กำหนดอนาคตของภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างความยืดหยุ่นเชิงภูมิภาค จึงไม่ใช่เพียงทางเลือก แต่เป็นความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์สำหรับอาเซียนในการก้าวสู่ปี ค.ศ. 2045 อย่างมั่นคงและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กฤตพร ศิริใจชิงกุล และวนิษา ดิเรกอุดมศักดิ์. (2567). *ห่วงโซ่อุปทานโลกท่ามกลางความ ตึงเครียดทางการค้าและผลกระทบต่ออาเซียน*. สืบค้น 15 เมษายน 2568, จาก <https://www.krungsri.com/th/research/research-intelligence/ASEAN-Supply-China-Diversification-amidst-Rising-U>
- เทอดศักดิ์ ไปจันทิก และนิลุบล ไพเราะ. (2567). ความเป็นแกนกลางของอาเซียน ท่ามกลางการแข่งขันระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนในการขยายเขตอิทธิพลเข้าสู่ พื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 24(4), 275-290.
- รุ่งเกียรติ รัตนบานชื่น. (2565). *การเปลี่ยนผ่านด้านดิจิทัลในอาเซียน*. สืบค้น 15 เมษายน 2568, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/999577>
- สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี. (2564). *ภูมิรัฐศาสตร์เหนือลุ่มน้ำโขง : การแข่งขันของมหาอำนาจ*. สืบค้น 15 เมษายน 2568, จาก <https://www.the101.world/china-us-rivalry-on-mekong-mainland/>
- Ahmad, A. (2016). The Asean Charter: An Analysis. *UUM Journal of Legal Studies*. 7, 83-94.
- Anwar, D. (2020). Indonesia And the ASEAN Outlook On the Indo-Pacific. *International Affairs*. 96, 111-129.
- Caballero-Anthony, M. (2018). Health And Human Security Challenges in Asia: New Agendas for Strengthening Regional Health Governance. *Australian Journal of International Affairs*. 72, 602 - 616.

- Caballero-Anthony, M. (2022). The ASEAN Way and The Changing Security Environment: Navigating Challenges to Informality and Centrality. *International Politics*, Retrieved April 15, 2025, From <https://dx.doi.org/10.1057/S41311-022-00400-0>
- Corthay, E. (2016). The ASEAN Doctrine of Non-Interference in Light of The Fundamental Principle of Non-Intervention. *Asian-Pacific Law & Policy Journal*. 17(2), 1-41.
- Dabson, B. Et Al. (2012). *Regional Resilience: RUPRI Rural Futures Lab Research and Policy Brief*. The National Association of Development Organizations (NADO) Research Foundation. U.S. Economic Development Administration.
- Emmers, R. (2017). *ASEAN Minus X: Should This Formula Be Extended?* Retrieved April 15, 2025, From <https://dr.ntu.edu.sg/bitstream/10356/86219/1/CO17199.pdf>
- Goh, E. (2016). *Southeast Asian Strategies Toward the Great Powers: Still Hedging After All These Years?* Retrieved April 15, 2025, From <https://theasianforum.org/southeast-asian-strategies-toward-the-great-powers-still-hedging-after-all-these-years/>
- Glas, A., & Balogun, E. (2020). Norms In Practice: People-Centric Governance in ASEAN And ECOWAS. *International Affairs*. 96(4), 1015–1032.
- Hermawan, S., & Kusuma, F. (2024). Navigating The Complexities of Carbon Markets Policy In ASEAN: Challenges and Opportunities. *Environment, Development and Sustainability*, Retrieved June 1, 2025, From <https://doi.org/10.1007/S10668-024-05268-Z>.
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, And Vulnerability*. UK: Cambridge University Press.
- Medcalf, R. (2020). *Indo-Pacific Empire: China, America and The Contest for the World's Pivotal Region*. UK: Manchester University Press.

- Qiao-Franco, G., Karmazin, A., & Kolmaš, M. (2024). The Indo-Pacific and the Next Phase of ASEAN Centrality. *Journal Of Current Southeast Asian Affairs*, Retrieved June 1, 2025, From <https://doi.org/10.1177/18681034241307658>
- Ryu, Y. Et Al. (2021). *The Military Coup in Myanmar: Time to Prioritise ASEAN Centrality and Communal Values*. SEAS Perspective, No. 27 Issue 2021. ISEAS-Yusof Ishak Institute, Retrieved April 15, 2025, From https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/02/ISEAS_Perspective_2021_27.pdf
- Sundram, P. (2023). *ASEAN As Network Governance: An Alternative Lens to Evaluate Policymaking and Performance*. F1000Research, Retrieved June 1, 2025, From <https://doi.org/10.12688/f1000research.136338.2>.
- Sundram, P. (2024). *ASEAN Cooperation to Combat Transnational Crime: Progress, Perils, And Prospects*. *Frontiers In Political Science*, Retrieved June 1, 2025, From <https://doi.org/10.3389/fpos.2024.1304828>.
- Syofyan, A. Et Al. (2023). Reformulation Of Decision-Making System In ASEAN. *Hasanuddin Law Review*. 9(3), 317-329.
- The ASEAN Secretariat. (2025). *Press Statement by The Chair of the ASEAN Foreign Ministers' Retreat*, Retrieved April 15, 2025, From <https://asean.org/wp-content/uploads/2025/01/FINAL-Press-Statement-By-The-Chair-AMM-Retreat-2025.pdf>
- Wen, Z., & Zhu, R. (2023). Expressions And Challenges of ASEAN's "Centrality" In the Context of China-US Strategic Competition. *The Frontiers of Society, Science and Technology*. 5(11), 94-99.
- Yukawa, T. (2018). The ASEAN Way As a Symbol: An Analysis of Discourses on the ASEAN Norms. *The Pacific Review*. 31(3), 298 - 314.